

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора Гончаренко Ірини Василівни на дисертаційну роботу Головащенко Юрія Валентиновича на тему «Управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність тем дослідження та її зв'язок із напрямками науково-дослідних робіт

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена потребою наукового опрацювання питань управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій, яка зазнає суттєвих змін в умовах воєнного стану. Значущість цієї наукової проблематики пояснюється тим, що якісна та доступна соціальна інфраструктура є одним із ключових чинників збереження та розвитку населення сільських територій. Відсутність або низька якість соціальних послуг у сільській місцевості спричиняє міграційний відтік населення, що, своєю чергою, призводить до занепаду сільських територій, зниження їхньої економічної та соціальної цінності як для домогосподарств, так і для місцевих громад, регіонів і країни в цілому.

Негативні тенденції у розвитку соціальної інфраструктури села значно загострилися внаслідок повномасштабних воєнних дій, що вимагає комплексного аналізу їхнього впливу на сільські території, зокрема на стан і функціонування соціальної інфраструктури. У процесі повоєнного відновлення країни постане необхідність розроблення стратегічних програм відбудови, модернізації та технічного переоснащення об'єктів соціальної інфраструктури з урахуванням чисельності та вікового складу населення, рівня віддаленості населених пунктів від адміністративних центрів громад та інших соціально-економічних умов.

Водночас неможливо застосовувати універсальні інструменти та підходи до управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій у межах всієї країни, оскільки вони характеризуються значною

регіональною диференціацією. Це обумовлює необхідність наукового обґрунтування теоретико-методичних засад управління, а також розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення. Дослідження Головашенка Ю. В. спрямоване на розв'язання цих завдань, спрямоване на поглиблення теоретико-методологічної бази та розробку прикладних рішень щодо оптимізації управління розвитком соціальної інфраструктури в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення держави.

Обрана здобувачем тема дослідження відповідає сучасним викликам, присвячена удосконаленню системи управління розвитком соціальної інфраструктурою сільських територій. Кваліфікаційна робота є завершеним дослідженням, виконана відповідно до тематики наукових досліджень Білоцерківського національного аграрного університету з теми «Державно-підприємницьке партнерство щодо створення інфраструктури аграрного сектору економіки України» (номер державної реєстрації 0118U003647). Автором досліджено сучасний стан та тенденції розвитку інфраструктури, проведено оцінювання рівня її доступності для сільського населення, узагальнено передумови й умови використання інструментів державно-приватного партнерства, обґрунтовано напрями стратегічного розвитку в умовах майбутнього повоєнного відновлення країни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення із кваліфікаційною роботою Головашенка Юрія Валентиновича «Управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій» дає змогу зробити висновок, що теоретико-методичні й прикладні розробки, сформульовані висновки та пропозиції мають достатній ступінь обґрунтованості й достовірності. Вони базуються на сукупності використаних методів, прийомів і принципів наукового пізнання, фундаментальних положень економічної теорії з питань еволюції економічного простору, інфраструктури, еволюційної економіки, загальної

теорії систем, сталого розвитку, стратегічного управління, наукових працях вітчизняних та іноземних науковців і практиків, законодавчих і нормативних актах у сфері регулювання розвитку сільських територій, даних аналітичних і статистичних джерел, інтернет-ресурсах. Для вирішення сформульованих у роботі завдань використано методологічний і методичний інструментарій, який складають такі методи як: системний підхід – для вивчення зв'язків між об'єктами соціальної інфраструктури сільських територій (*підрозділ 1.1., 1.2*); економіко-статистичний аналіз – для визначення динаміки чисельності сільського населення, оцінювання сучасного стану та тенденцій розвитку соціальної інфраструктури села, якості соціальних послуг та їх доступності для сільських жителів (*підрозділ 2.1, 2.2, 2.3*); групування та кластерного аналізу – для виявлення причинно-наслідкового зв'язку між фінансовою стійкістю громад та соціальними виплатами з місцевого бюджету (*підрозділ 3.1*); порівняльний – для зіставлення динаміки чисельності сільського населення в Україні та провідних країнах світу (*підрозділ 2.1*); діалектичний та абстрактно-логічний – для здійснення теоретичних узагальнень, формуванні висновків; структурно-логічного аналізу – для побудови структури дисертаційної роботи.

Графічні методи знайшли застосування при дослідженні зв'язків, виявленні тенденцій та визначенні закономірностей функціонування соціальної інфраструктури сільських територій. Комплексні методи використано при визначенні стратегічних пріоритетів розвитку соціальної інфраструктури села. Метод анкетування – застосовано для збору інформації з метою оцінювання рівня задоволення сільського населення соціальними послугами та доступності до них.

Наукова новизна положень і отриманих результатів

Кваліфікаційна робота «Соціально-економічний розвиток сільських територій об'єднаних територіальних громад» містить змістовно й логічно

структурований матеріал, який у повній мірі розкриває тему дослідження. У ході виконання дисертаційної роботи отримано нові результати:

удосконалено:

підхід до оцінювання впливу факторів доступності соціальної інфраструктури і привабливості території для проживання та життєдіяльності жителів, що базується на дослідженні рівня задоволеності населення якістю інфраструктурних послуг, проведенні аналізу чинників, які є причиною міграційної активності, використання якого цього підходу сприятиме розробленню та прийняттю раціональних управлінських рішень щодо підвищення стійкості сільської поселенської мережі громади;

систему ухвалення управлінських рішень щодо розвитку соціальної інфраструктури, яка на відміну від існуючих, передбачає врахування ESG-вимог, що впливають на сталий розвиток інфраструктурних об'єктів та території їх розміщення, використання яких сприятиме формуванню вектору соціального розвитку території відповідно до стратегічних цілей, забезпеченню раціонального використання наявних ресурсів з урахуванням соціальних інтересів населення та збереженню природних екосистем сільської території;

концепцію розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, яка передбачає реалізацію пріоритетних напрямів, а саме: посилення фінансової спроможності громад, модернізація соціальної інфраструктури та її кадрового потенціалу; організація соціального партнерства; розвиток публічно-приватного партнерства; сприяння розвитку підприємств агробізнесу, товарних селянських господарств, активізація підприємницької ініціативи у сфері надання соціальних послуг, впровадження моделі «Розумне село», гармонійної імплементації європейського законодавства, що сприятиме підвищенню зайнятості та доходів сільських жителів, покращенню якості життя;

набули подальшого розвитку:

інтерпретація поняття «соціальна інфраструктура сільських територій», яке розглядається як динамічна взаємодоповнювана структура, що формує та трансформує просторову основу соціально-економічної діяльності на рівні сільської території, забезпечує розвиток взаємопов'язаних, взаємодіючих між собою із зовнішнім середовищем систем, елементів, об'єктів різних ієрархічних рівнів на основі взаємного доповнення і функціонування якої зорієнтовано на забезпечення сталого розвитку сільських територій;

складові управління соціальною інфраструктурою сільських територій, які, на відміну від існуючих підходів, зорієнтовані на досягнення стратегічної цілі людиноорієнтованого розвитку, що дозволить місцевому самоврядуванню розробити дієву програму стратегічних заходів щодо розвитку людського капіталу сільських територій та створенню сприятливих умов життєдіяльності для сільського населення;

елементи інформаційно-аналітичного забезпечення управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій, в яких, на відміну від існуючих, передбачається використання таких джерел інформації: зовнішні – інформація, що характеризує соціально-економічний розвиток країни й окремого регіону і складається сукупності нормативно-правових документів, розпоряджень та інформації про розвиток сільських населених пунктів, а також даних Державної служби статистики України, опублікованої у 2014 р.; внутрішні – нормативно-правові й розпорядчі документи громади та інформація, що характеризує розвиток окремих її населених пунктів, паспорт, бюджет, що сприятиме розробленню та прийняттю обґрунтованих стратегічних, тактичних та оперативних управлінських рішень щодо розвитку соціальної інфраструктури;

умови життєдіяльності населення у сільській місцевості, які характеризуються такими трендами: зменшення його чисельності, міграція осіб працездатного віку, висока самозайнятість, збільшення частки безробітних, скорочення зайнятості сільського населення та поширення тіньової зайнятості, порушення вікової структури, врахування яких у

стратегічних програмах розвитку сільських територій зумовить підвищення рівня їх привабливості для проживання та життєдіяльності;

ідентифікація факторів, що чинять позитивний (підвищення фінансових можливостей ТГ, покращення транспортного забезпечення, збільшення чисельності за рахунок внутрішньо переміщених осіб (ВПО), розвиток особистого селянського господарства) та негативний вплив (збільшення кількості сіл, в яких кількість померлих перевищує кількість народжених; закриття об'єктів соціальної сфери; скорочення кількості фельдшерсько-акушерських пунктів (ФАПів); низький рівень охоплення дітей закладами дошкільної освіти; зменшення закладів загальної середньої освіти) на розвиток соціальної інфраструктури села, охарактеризовано їх прояв, взаємозв'язки та вектори впливу, що дасть змогу органам місцевого самоврядування ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення щодо посилення або зниження їхнього впливу;

підходи до удосконалення процесу управління соціальною інфраструктурою сільських територій, який включає сукупність принципів, методів, інструментів, функцій і завдань, спрямованих на стійкий розвиток соціальної сфери села, основними з яких є: модель забезпечення стійкого розвитку соціальної інфраструктури; координаційна рада з розвитку соціальної інфраструктури як добровільний, дорадчо-консультативний орган; інструменти фінансового менеджменту та антикризового управління.

Обґрунтованість та вірогідність наукових результатів забезпечується коректністю постановки завдань, застосуванням математичних, експертних та статистичних методів дослідження.

Практичне значення виконаного дослідження

Заслуговують на увагу обґрунтовані здобувачем у першому розділі дисертаційного дослідження складові системи управління розвитком

соціальної інфраструктури та інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління (с. 42-48, 53-59).

У другому розділі дисертаційного дослідження особливе місце автором приділяється висвітленню сучасного стану та тенденцій розвитку сільських територій (с.75-88) та виділенню особливостей функціонування об'єктів соціальної інфраструктури сільських територій у сучасних умовах (с. 101-120), які дозволили визначити «вузькі місця» та відповідно до них обґрунтувати пропозиції щодо їх подолання. Окрім цього, становлять цінність для практики розроблені автором методичні підходи щодо оцінювання якості та доступності соціальних послуг для сільського населення (с. 131-142), які стали основою для розроблення пропозицій пріоритетних напрямів розвитку соціальної інфраструктури та удосконалення процесів управління нею.

Дисертантом використано методи групування та кластерного аналізу для встановлення впливу фінансової стійкості територіальної громади та розвиток окремих видів соціальних послуг (с. 154-163) та обґрунтуванні стратегічних пріоритетів напрямів розвитку соціальної інфраструктури (с. 164-172).

Заслуговує на увагу практики авторська розробка системи показників, які характеризують розвиток соціальної інфраструктури сільських територій із урахування ESG-факторів та метрики їх розрахунку (с.183-190). Дисертантом обґрунтовано організаційні засади управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій, серед яких слід виділити інструменти фінансового менеджменту та антикризового управління, використання яких сприятиме підвищенню результативності управлінських рішень (с. 195-212).

Підтвердженням практичної цінності отриманих результатів дослідження є те, що окремі результати дослідження щодо стратегічних пріоритетів розвитку соціальної інфраструктури, підвищення фаховості працівників місцевого самоврядування, дані статистичного аналізу

фінансової стійкості громад прийняті до використання Білоцерківською міською громадою для оновлення стратегічної програми розвитку громади (№ 47 від 04.02.2025 р.).

Пропозиції автора щодо практичного запровадження у діяльність органів місцевого самоврядування інструментів фінансового менеджменту та антикризового управління з метою підвищення фінансової спроможності громади та створення можливостей для збільшення обсягів фінансування об'єктів соціальної інфраструктури були розглянуті та схвалені для практичного використання Фурсівською сільською громадою (довідка № 07/02-21 від 07.02.2025 р.).

Доробок здобувача щодо підвищення якості соціальних послуг та рівня їх доступності для сільського населення шляхом налагодження систематичного опитування населення, поширення практики використання мобільних груп у сфері охорони здоров'я, розвиток телемедицини, покращення транспортного використано під час визначення стратегічних та оперативних завдань Ладижинською сільською громадою Черкаської області щодо (довідка № 4 від 11.01.2025 р.).

Теоретичні положення дисертаційної роботи щодо особливостей функціонування об'єктів соціальної інфраструктури сільських територій, складових системи управління нею, інформаційно-аналітичного забезпечення досліджень в галузі управління соціальною інфраструктурою, результати аналітичних розрахунків та пропозиції стосовно стратегічних пріоритетів розвитку соціальної сфери села використовуються у навчальному процесі Білоцерківського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Менеджмент», «Регіональна політика та місцеве самоврядування», «Публічне управління агросферою», «Методологія наукових досліджень в економіці та менеджменті» (довідка № 01-12/42 від 27.01.2025 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 7 статтях у наукових фахових виданнях (загальний обсяг 8,1 друк. арк., особисто автору належать 7,2 друк. арк.) та в матеріалах двох конференцій (загальним обсягом 0,39 друк. арк.).

Опубліковані праці відображають зміст дисертації. Кількість та обсяг друкованих праць дають автору право публічного захисту дисертації. За результатами вивчення роботи та наукових публікацій здобувача, опублікованих за темою роботи, можна стверджувати, що наукова праця оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю.

Структура та обсяг дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, що налічує 162 найменування. Робота містить 31 таблицю, 14 рисунків, 9 формул та 14 додатків. Основний зміст дисертації викладено на 222 сторінках комп'ютерного тексту.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Кваліфікаційна робота та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності. Посилання на джерела інформації у тексті дисертації оформлено коректно.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

В цілому робота написана з дотриманням існуючих вимог, має цілісну структуру і є завершеним науковим дослідженням. Проте, не всі положення дисертації є беззаперечними і тому висловимо окремі зауваження та дискусійні положення:

1. На рис. 1.3 автором представлено складові системи управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій, у якій виділено рівні управління та основні впливи, що ними зумовлюються (с. 43-48). Однак, у розробленій схемі відсутнє врахування впливу громадських організацій, який в сучасних умовах посилюється.

2. Позитивно оцінюючи внесок автора у розвиток науково-методичних засад системи управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій та її інформаційно-аналітичне забезпечення (с. 43-46, с. 52-59), зауважимо про доцільність порівняльного аналізу провідного європейського досвіду.

3. У дисертаційному дослідженні залишилося не розкритим питання впливу суб'єктів господарювання агробізнесу та інших бізнес-напрямів, які реалізуються в межах сільських територій (с. 99-103). Вважаємо, що одержані результати дали б можливість обґрунтувати заходи та практичні дії щодо реалізації принципів корпоративної соціальної відповідальності бізнесових структур.

4. Представлене дисертаційне дослідження вирізняється високим рівнем науково-методичного обґрунтування та аналітичного підтвердження запропонованих пропозицій щодо пріоритетів стратегічного розвитку соціальної інфраструктури (с. 164-173). Однак, розгляд стратегічних пріоритетів розвитку соціальної інфраструктури сільських територій варто було посилити розрахунками необхідних обсягів фінансування та джерел їх залучення.

5. У дисертації автором проведено аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку соціальної інфраструктури сільських територій переважно на основі використання абсолютних показників за основними сферами освіта, охорона

здоров'я, культура і спорт (с. 108-122). Вважаємо, що для підвищення вагомості одержаних результатів доцільно було б врахувати зміну відносних показників та узгодити їх зі зміною чисельності сільського населення.

Водночас, надані зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують загального високого рівня та позитивної оцінки дисертаційної роботи Головашенка Ю.В.

Загальний висновок

Кваліфікаційна робота Головашенка Юрія Валентиновича на тему: «Управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій» має достатній теоретичний, методичний та практичний рівень, послідовне та логічне представлення матеріалу, необхідну повноту розкриття виконаних розробок, є завершеною, цілісною, самостійно виконаною науковою працею. За рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, структурою, стилем викладення матеріалу робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (у чинній редакції) та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами від 31 травня 2019 р.), а її автор Головашенко Юрій Валентинович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор
кафедри публічного управління
та адміністрування і міжнародної
економіки Миколаївського
національного аграрного університету**


Ірина ГОНЧАРЕНКО

Підпис Ірини Гончаренко засвідчую

Начальник ВК МНАУ

04.04.2025 р.




Людмила МАШКІНА